

UUTISET

Karjalan kieli ja kaikki sen murteet ovat arvokkaita

Nimityksellä *karjalan kieli* tarkoitetaan kokonaisuutta, joka koostuu kahdesta päämurteesta: *livvinkarjalasta* (eli *aunuksenkarjalasta*) sekä *varsinaiskarjalasta*. Jälkimmäinen jakautuu edelleen pohjoismurteeseen eli *vienankarjalaan* ja etelämurteeseen eli *eteläkarjalaan*. Eteläkarjalaan luetaan myös Sisä-Venäjällä puhutut saarekemuurteet, mm. tverinkarjala. Tätä vakiintunutta murrejakoa ja nimityskäytäntöä noudetaan Suomessa niin karjalan kielen tutkimuksessa kuin yliopisto-opetuksessakin.

Karjalan kieli on yksi suomen lähisukielistä ja kuuluu itämerensuomalaisten kielten ryhmään. Lähimpiä kielimuotoja karjalasta katsottuna ovat suomen itämurteiden lisäksi lyydi ja vepsä. Ne ovat myös maantieteellisesti lähimmät, kun taas kauempana puhutut vatja, viro ja liivi ovat kielellisesti etäisempiä.

Kirjallinen ja suullinen kieli poikkeavat toisistaan myös karjalan tapauksessa. Venäjällä puhuttuihin karjalan kielen muotoihin on erityisesti 1900-luvun jälkipuolella vaikuttanut voimakkaasti venäjän kieli. Vaikutus näkyy sekä sanastossa, rakenteissa että puhematiikassa. Kun nykyään käytössä olevat livvinkarjalan ja vienankarjalan kirjakieliset luotiin 1990-luvun alussa, suomen kirjakielistä otetuilla malleilla haluttiin vähentää venäjän kielen vaikutusta.

Vienalaisalueilla ja -kylillä oli suuri merkitys karjalaista kulttuuria ihannoineen karelianismin kulta-aikana 1900-luvun alussa. Karjalasta ja karjalan kielestä puhuttaessa on toisinaan tarkoitettu vienankarjalaa, toisinaan yhtä lailla eteläkarjalaa tai aunuksenkarjalaa.

Venäjäksi näistä kaikista on tavallisesti käytetty nimitystä *karelskij jazyk* 'karjalan kieli'. Suomessa karjalan toisesta päämurteesta *aunuksenkarjalasta* on ruvettu käyttämään 1990-luvulta lähtien yhä useammin nimitystä *livvinkarjala* (tai lyhyemmin *livvi*). Se perustuu alueen väestön omaan nimitykseen *lyygi*, jonka genetiivimuoto on *livvin*.

Hankaluutta sanan käyttöön tuo sen asetehtävyys: *lyygi*-perusmuodossa (nominatiivi) on vahva aste, kun taas genetiivissä *livvin* on heikko aste. Suomessa on käytetty kielimuodon nimityksenä myös lyhyttä *livvi*-asua. Tällainen nominatiivimuoto kuitenkin on itse asiassa kieliopin vastainen. Suositeltava nimitys on *livvinkarjala*.

Suomessa nykyään käytettävään karjalan kieleen liittyy kysymys, mikä on kielen ja murteen välinen suhde.

Yhteys perinteisiin maantieteellisiin puhuma-alueisiin on muuttunut. Karjalaa taitavat osaavat myös suomen kieltä ja ovat tavallisesti käyneet koulunsa suo-

meksi, mikä heijastuu myös kielellisinä vaikutteina.

Silti myös Suomessa puhuttuina kielimuotoina yhteisnimitys karjalan kieli yhdistää varsinaiskarjalaa ja livvinkarjalaa. Näiden kielimuotojen välillä kulkee murre- ja murteet, mutta Suomen Raja-Karjalassa murre- ja murteet oli loiva ja vähittäinen. Alueella puhuttiin sekamurteita, kuten useat karjalan tutkijat 1800-luvulta 2000-luvulle ovat tutkimuksissaan tuoneet julki. Livvinkarjalaiset itse mieltävät puhuvansa karjalan kieltä.

Myös eräiden suomen kielen murteiden puhujat ovat perinteisesti katsoleet puhuvansa karjalan murretta. Suomenpuoleisen Karjalan alueella voidaan erottaa savolaismurteinen Pohjois-Karjala ja kaakkoismurteinen Etelä-Karjala. Kaakkoismurteita, kansan kielessä *karjalan murretta*, puhuttiin eli *haastettiin* myös Karjalan kannaksella ja Viipurin lähiseuduilla. Ihmisten itsestään käyttämä kollektiivinen nimitys *karjalainen* perustuu alueen nimeen.

Saman kielen murteiksi katsottavia kielimuotoja yhdistää keskeisin sanasto ja kielioppi, ja murteet ovat myös keskenään ymmärrettäviä. Murteiden ja kielten rajoittamisella toisiinsa on useita alueellisia erityispiirteitä. Vakiintunutta käsitystä karjalan kielen jakautumisesta kahteen päämurteeseen varsinais- ja livvinkarjalaan ei

Olga Žarinova pitää livvinkarjalan oppituntia Kiljavan opistolla Nurmijärvellä heinäkuussa 2016.

ole kyseenalaistettu systemaattisen aineistopohjaisen kielitieteen keinoin.

Sellaista määrää karjalan päämurteita toisistaan erottavia piirteitä, joiden perusteella tulisi puhua erillisistä kielistä, eivät ole esittäneet sen paremmin varhaisemmat tutkijat **K. F. Karjalainen**, **Heikki Ojansuu** tai **Pertti Virtaranta** kuin nykyisetkin karjalantutkijat. Vienankarjalan ja livvinkarjalan kirjakielen näkyvimät kehittäjät **Pekka Zaikov** ja **Ljudmila Markianova** ovat molemmat kirjoittaneet töissään

yksinkertaisesti karjalan kielestä, vaikka ovat käyttäneet eri murretta.

Erottelussa murteeksi tai kieleksi ei ole kyse minkään karjalan variantin arvostuksesta tai arvostamattomuudesta. Kaikki puhutut ja kirjoitetut kielimuodot ovat arvokkaita sinänsä. Sekä puhuttua että kirjoitettua kieltä tarvitaan karjalan kielen nykyisissä revitalisaatiotalkoissa.

Kieli on elinvoimainen, kun se siirtyy seuraavalle sukupolvelle ja sitä käytetään arkisessa ympäristössä. Kirjoitettu kieli luo

kiellellisiä malleja ja lisää resursseja, mutta kirjoitettu ja puhuttu kieli poikkeavat usein toisistaan selvästi. Kumpakin on syytä kehittää karjalan kielen tulevaisuuden tukemiseksi.

RIHO GRÜNTHAL

Itämerensuomalaisten kielten professori,

Helsingin yliopisto

VESA KOIVISTO

Karjalan kielen ja kulttuurin professori,

Itä-Suomen yliopisto

Kalevalaseura palkitsi Hanneriina Moisseisen

Kalevalaseura myönsi sarjakuvataiteilija **Hanneriina Moisseiselle** Kalevalanpäivänä 28. helmikuuta Akseli Gallen-Kallelan tunnustuspalkinnon, joka on 10 000 euroa. *Karjalan Heimo* esitteli karjalaisjuurisen Moisseisen, 39, viime numerossaan.

Akseli Gallen-Kallela oli yksi Kalevalaseuran perustajajäsenistä. Hänen elämäntyötään kunnioittava palkinto jaetaan joka kolmas vuosi taiteilijalle, joka on laajenta-

nut, uudistanut tai kyseenalaistanut visuaalisten taiteiden ilmaisukieltä.

Palkinnon perusteluissa todetaan, että Moisseisen *Isä*-teosta voi pitää taiteilijan lopullisena läpimurtona. Vuonna 2016 ilmestynyt *Kannas* taas on koskettava sarjakuvateos kesästä 1944 Karjalankannaksella. Teoksessa Moisseinen on yhdistänyt hienovaraisesti arkistovalokuvia sarjakuvakerrontaan.

AILA-LIISA LAURILA

Sarjakuvataiteilija Hanneriina Moisseinen sai helmikuun lopussa Kalevalaseuran ja kaman Akseli Gallen-Kallelan tunnustuspalkinnon.

Lisäksi teoksessa katsotaan kannaksen tapahtumia uusista näkökulmista: lehmän poikimista hylättyyn kylään odottamaan jääneen nuoren naisen ja ruumiskasan alla järkensä menettäneen nuoren sotilaan perspektiiveistä.

Kirjan teema, ihmisen ja eläimen läheinen suhde, läpäisee koko teoksen: muistin menettäminenkin ei ole tuhonnut suhdetta rakkaisiin eläimiin. Sarjakuvan keinoin kuvia, arkistokuvia ja ortodoksiseen uskoon liittyviä rituaalitekstejä yhdistäen Moisseinen luo unenomaisen rajatilan, jollaista ei suomalaisessa sarjakuvassa ole nähty eikä koettu.

Kalevalaseuran Eeospalkinto annettiin

Kalevalan kääntäjille **Walter Arnoldille**, **Riitta Cançoçakille** ja **Mikael Holmbergille**. Arnold palkittiin *Kalevalan* kääntämisestä sveitsiläiselle alppikielelle, Cançoçak eepoksen kääntämisestä turkiksi ja Holmberg sen kääntämisestä norjaksi.

Kalevalaseuran Eeospalkinto, 5000 euroa, myönnetään *Kalevalan* tai maailman muiden eeposten parissa merkittävää työtä tehneille henkilöille. Arnoldin *Kalevalan* käännöstyö on merkittävä, sillä pienellä alppikielellä on alle 1500 puhujaa, eikä kielellä ole aiemmin julkaistu kirjallisuutta juuri lainkaan. Kalevala on käännetty kaikkiaan noin 60 kielelle, ja käännösversioita tunnetaan noin 250.

Ristitutkimus viivästyy

Vuonna 2011 Vienan pakolaisten jättämistä taiteellisista jäljistä tohtoriksi väitellyt **Katja Hyry** pyyteli taannoin aineistoa matkamiehenristeistä.

– Meillä oli tarkoitus kirjoittaa artikkeli **Teuvo Laitilan** kanssa. Totesimme, että matkamiehenristiin liittyvät traditiot ovat niin monenlaisia, että aihetta olisi vaikeaa tutkia. Emme siis löytäneet yhtenäistä traditiota aiheesta. Siksi päädyimme jättämään asian toistaiseksi, Hyry kertoo.